

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасну мережу духовних навчальних закладів України формують заклади наступних п'яти основних конфесій: православні, католицькі, протестантські, мусульманські та іудейські духовні навчальні заклади [5].

Згідно даних Держкомрелігії станом на 2007 р. в Україні налічується 38 православних, 20 католицьких, 86 протестантських, 5 ісламських і 2 іудейських духовних навчальних закладів [7].

Традиційно найвпливовішою конфесією в Україні є православ'я. Сьогодні українське православ'я репрезентують: Українська православна церква Київського патріархату (УПЦКП), яка налічує 2900 парафій і яка вважає себе правонаступницею традицій Київської Русі, Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) – 1040 парафій та Українська православна церква Московського патріархату (УПЦМП) – 9200 парафій.

На початку ХХ ст. розпочався рух за автокефалію (незалежність) Української православної церкви. У 1921 р. на Всеукраїнському православному соборі її було проголошено автокефальною, однак вже у 1930 р. Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ) було ліквідовано.

У 1991 р., після проголошення незалежності України, помісний собор УПЦ одностайно прийняв постанову про автокефалію УПЦ.

У 1992 р. у Києві відбувся собор, який об'єднав УАПЦ та частину УПЦМП в єдину помісну православну церкву – Українську православну церкву Київського патріархату УПЦКП. Однак у червні 1993 р. деято з владик виокремився з об'єднаної церкви і утворив свою церковну структуру (нову УАПЦ). Таким чином в Україні встановилися три православні церкви.

Формування православної духовної освіти в Україні має давню історію. Архідиякон Павло Алєпський, змальовуючи стан освітнього рівня на Україні на початку XVII століття, відзначав у своїх працях, що всі українці, за незначним виключенням, вміли читати та знали порядок богослужіння, а також церковний спів. „... священики вчать сиріт та не дозволяють, щоб вони тинялися неуками по вулиці. Число освічених зросло, особливо за часів Хмельницького” [3].

У XVIII ст. в Україні діяло чимало духовних навчальних закладів, зокрема вищих.

Духовна освіта в Західній Україні у першій половині XVIII ст. надавалась у братських школах (Львівське Успенське братство) та відкритих при монастирях училищах. До братства, зазвичай, входили провідні громадські

№		Назва	Приклад	Адреса
I	Початкові	Школи		Недільна школа при соборі Св. Ольги, м. Київ
II	Середні	Училища		Духовне училище регентів-псаломщиків Троїцько -Лілінського монастиря, м. Чернігів
III	Вищі	Семінарії		Одеська духовна семінарія
IV		Академії		Львівська духовна академія і семінарія
V		Центри		Духовний центр Михайлівського Золотоверхого монастиря, м. Київ

діячі. Братства здійснювали широку культурну й освітню діяльність, утримували середні школи, друкарні, книгарні, і вважались національними та духовними осередками українського міщанства [4]. Таким чином, модель духовної освіти в Україні була двоступеневою. У XIX ст. її реорганізовано у чотириступеневу, на зразок Російської. Таким чином, освіту тепер здобувають у парафіяльних школах, духовних училищах, семінаріях та академіях.

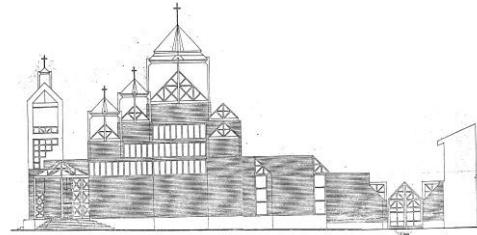
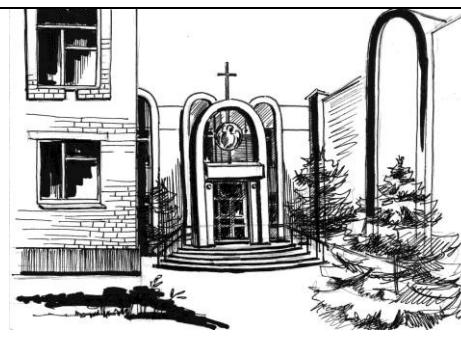
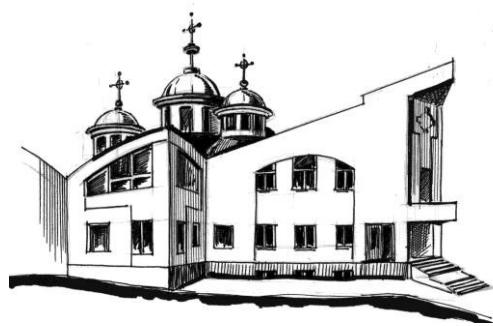
Сучасна модель православної духовної освіти в Україні є триступеневою (початкові, середні та вищі заклади). Її формують приходські школи (наприклад приходська школа при соборі Св. Ольги на вул. Арх. Вербицького у Києві) – тип I, училища (духовне училище регентів-псаломщиків у Чернігові) – тип II, духовні семінарії (Одеська духовна семінарія) – тип III та академії (Львівська духовна академія) тип IV, а також новий експериментальний тип – православний духовний навчальний центр – тип V.

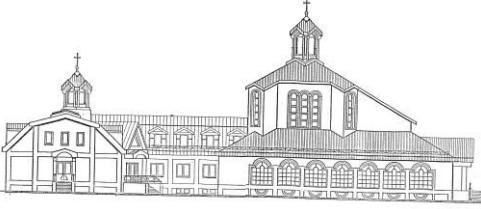
Становлення католицької церкви та освіти в Україні починається з часів Речі Посполитої, в структурі якої українські землі складали основну частину Польсько-Литовської держави. Після 1569 року українські землі Речі Посполитої було поділено на воєводства. Знать поступово переймає польські звичаї, мову, віру, закони, оскільки особа, яка приймає католицизм, автоматично отримує рівні з польською шляхтою права. За таких обставин вплив православ'я на українських землях падає [2]. Українська православна церква постала перед складним вибором: погодитись на реформування шляхом укладання унії з Римом, або вести нерівну, виснажливу боротьбу. Дилему було вирішено на користь унії – об'єднання Київської митрополії з католицькою церквою, створивши, таким чином, греко-католицьку церкву. Унія ґрунтувалась на засадах визнання православною стороною верховенства Папи римського та віровчення католицизму.

Сьогодні греко-католицька церква в Україні (УГКЦ) налічує понад 5.5 млн. віруючих. Переважна більшість парафій функціонує у Львівській (близько 1500), Тернопільській (близько 750), Івано-Франківській (близько 657) та Закарпатській (близько 300) областях. З моменту легалізації УГКЦ створила 17 єпархій, 78 монастирів тощо [7].

Сучасні греко-католики вважають себе послідовниками візантійських традицій. Водночас вони прагнуть, щоб в Україні була єдина церква, об'єднана із Вселенською, тобто мова йде про поєднання двох церков – православної і греко-католицької на засадах Київського патріархату.

Сьогодні УГКЦ належить досить розгалужена мережа духовних навчальних закладів, яка складається з: приходських шкіл (школа при церкві Василя Великого, м. Київ) – тип I, ліцеїв (ліцей Бл. Климентія Шептицького, Львів) – тип II, коледжів – тип III, училищ – тип IV, семінарій

№		Назва	Місткість	Приклад	Адреса
I	Початкові	Школи	Малі		Школа при церкві Василя Великого, м. Київ
II			Середні		
III			Великі		
IV	Середні	Ліцеї, Коледжі, Училища	Малі		Ліцей Бл. Климентія Шептицького, м. Львів
V			Середні		
VI			Великі		
VII	Виші	Семінарії	Малі		Семінарія Св. Духа, м. Львів
VI			Середні		
VIII			Великі		
VII	Університети	Інститути	Малі		Інститут теології Томи Аквінського м. Київ
VIII			Середні		
VIII			Великі		Український католицький університет, м. Львів

IX	Центри	Малі		Християнський просвітницький центр, м. Київ
		Середні		
		Великі		

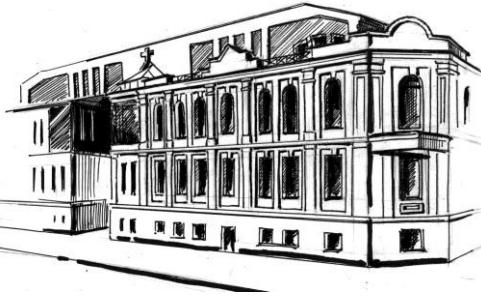
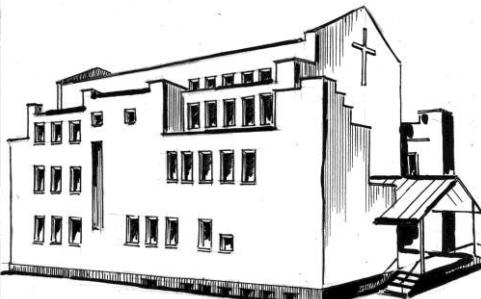
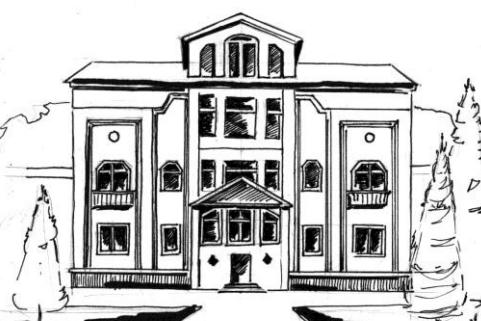
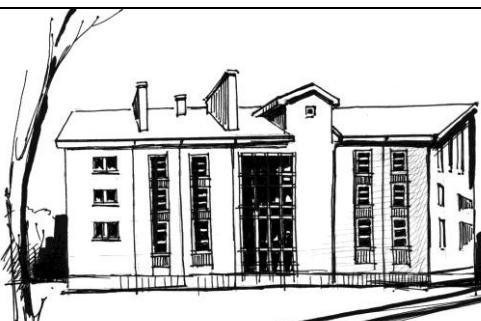
(семінарія Св. Духа, м. Львів) – тип V, академій (Теологічна академія, м. Івано-Франківськ) – тип VI, інститутів (теологічний інститут Томи Аквінського, м.Київ) – тип VII, університетів (Український католицький університет, м.Львів) – тип VIII та центрів (християнський культурно-просвітницький центр монастиря Всеукраїнського Братства Менших Братів Капуцинів, м. Київ) – тип IX. У Львові, також, з 1995 р. при монастирі працює християнський дитячий садок. Отже модель духовної освіти УГКЦ є більш розгалуженою, однак також складається із трьох основних сходинок (початкова, середня, вища освіта).

Широко представлені в Україні є церкви протестантського напряму – третьої течії християнства, що виникла в епоху реформації.

Хвиля протестантизму в Україні пов'язана з німецькими переселенцями, які в кінці XVIII ст. були запрошенні царським урядом Росії для освоєння Півдня України [6]. Саме вони є утворили осередки поширення протестантських ідей різного гатунку – баптизму, євангелізму, адвентизму тощо. За радянської влади, протестантські організації зазнавали утису та переслідувань. Їх членів часто іменували „сектантами”, навішували ярлик шпигунів. Переслідування протестантських течій спричинило навіть появу протестантського підпілля.

Відродження протестантизму в Україні розпочалось із проголошенням незалежності. У цей період протестантські громади кількісно зросли у 2.4 рази [7].

До найчисленніших протестантських організацій належать євангельські християни-баптисти (блізько 2500 організацій), п'ятидесятники – 1600, Адвентисти сьомого дня – 850, свідки Єгови – 650 [7]. Окрім названих, в Україні діє понад 300 різноманітних протестантських громад. Вони активно займаються благодійною роботою, серед якої просвітницька, морально-виховна та місіонерська діяльність. За безпосереднього сприяння протестантських організацій на території України створено реабілітаційні центри для наркоманів, безпритульних дітей та звільнених з місць позбавлення волі, організовано християнські театри, налагоджено роботу дитячих та підліткових таборів, молодіжних клубів тощо. Дані гілки християнства стає дедалі помітнішою, завдяки своїй високій соціальній активності і відкритості до суспільства.

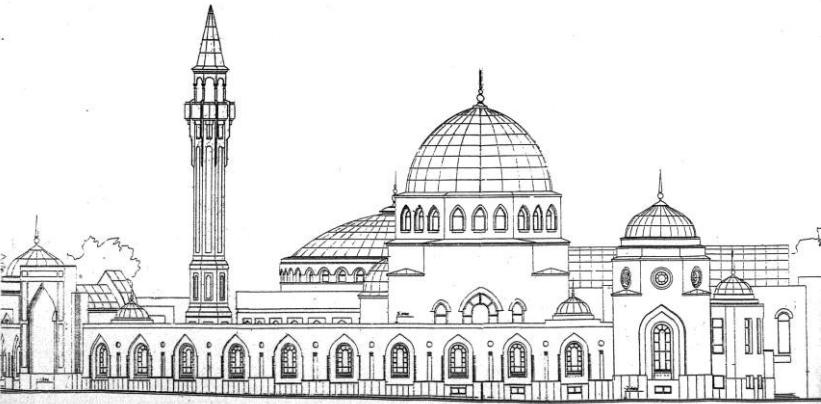
№		Назва	Місткість	Приклад	Адреса
I	Початкові	Школи	Малі		Біблійна школа, м. Київ
			Середні		
			Великі		
II	Середні	Коледжі	Малі		Регіональний біблійний коледж, м. Вишневе
			Середні		
			Великі		
III	Вищі	Семіна- рії	Малі		Біблійна семінарія, м. Чернівці
			Середні		
			Великі		
IV	Академії	Академії	Малі		Біблійний інститут, м. Київ
			Середні		
			Великі		
V	Універ- ситети	Універ- ситети	Малі		Християнський університет, м. Донецьк
			Середні		
			Великі		

VI	Інститут	Малі		Teologічний інститут, м. Чернівці
		Середні		
		Великі		
VII	Центри	Малі		Християнський центр, м. Київ
		Середні		
		Великі		

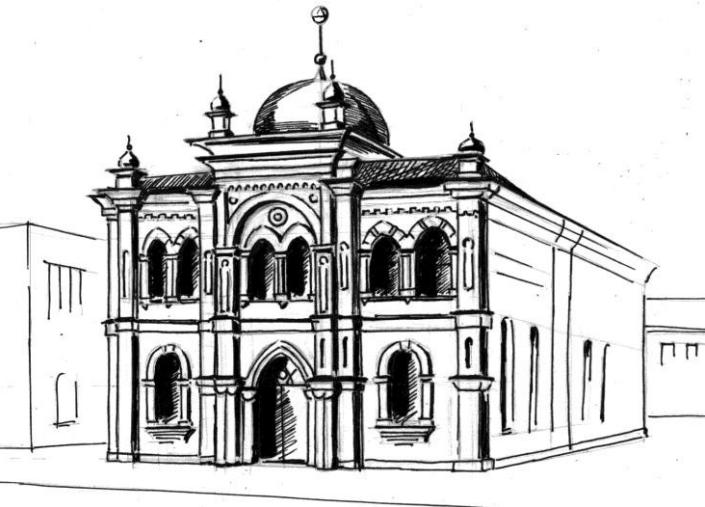
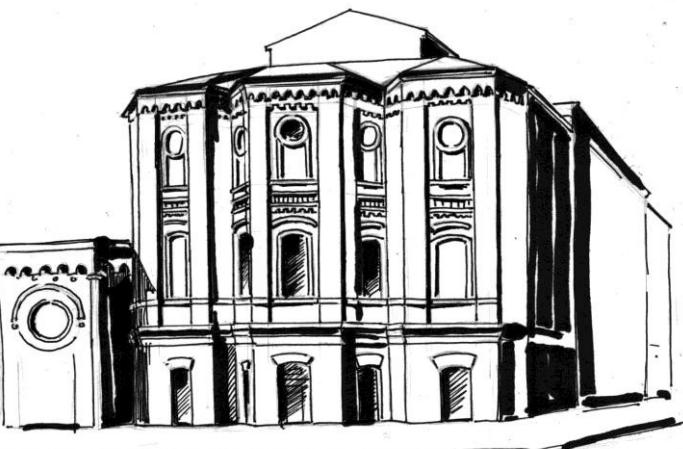
Євангельські християни баптисти за кількістю організацій посідають четверте місце серед релігійних об'єднань України. Баптистські організації є в усіх областях України: Чернівецькій (157), Донецькій (153), Київській (152), Черкаській (142), Вінницькій (140) та Хмельницькій (133).

Третину загальної кількості віруючих даної течії становить молодь (блізько 50 тис.). Саме тому протестанти ведуть активну й систематичну просвітницьку роботу саме серед молоді. Станом на 2005 р. на території України зафіксовано наступні протестантські навчальні заклади: початкові (школи - тип I (наприклад біблійна школа у м. Київ на вул. Щекавицькій), середні (коледжі – тип II (наприклад біблійний коледж на вул. Острівського у м. Вишневе), вищі (семінарії – тип III (наприклад біблійна семінарія у Чернівцях), академії – тип IV, університети – тип V (наприклад Християнський університет у Донецьку), інститути – тип VI). Слід відмітити, що на сьогодні протестантські об'єднання посідають одне з перших місць серед релігійних організацій України за кількістю навчальних закладів. Як бачимо, модель протестантської духовної освіти є досить розгалуженою, однак також складається із трьох основних сходинок – початкові, середні та вищі духовні навчальні заклади.

Іслам – одна із світових релігій поряд із християнством та буддизмом. Упродовж XX ст. процент мусульман серед населення світу зріс із 13% до 19.5%. Даний процес також спостерігається і в Україні [7].

№		Назва	Приклад	
I	Вищі	Медресе		Ісламський університет, м. Київ
II		Університети		

У кінці XIX – поч. ХХ ст. в Україні діяло кілька мусульманських приходів. Рівень духовної освіти серед мусульман був та залишається досить високим. Початкова освіта здобувається в махтабах – релігійних школах, де викладають не лише Коран і історію Ісламу, але і загальноосвітні дисципліни. Релігійна школа махтаб, як правило, функціонує при мечеті (сакральному осередку).

№		Назва	Приклад	Адреса	
I	Вищі	Академії		Теологічний інститут (Іешива), м. Київ	
II		Інститути			
III		Семінарії			

На сьогодні ісламську духовну освіту в Україні формують наступні заклади: махтаби, університети (Ісламський університет у м. Києві), медресе (медресе у Сімферополі).

Іудаїзм – релігія, яка принципово відрізняється від інших світових релігій, оскільки розповсюджується лише на одну етнічну общину. В основі іудаїзму лежить Тора, тобто „закон” – Біблія. Для існування общини необхідний молитовний будинок – синагога. Синагогу, ще іноді називають шулою (школою) у якій не лише відбувається служба, але й вивчається Тора.

На сьогодні юдейська духовна освіта в Україні формується трьома основними сходинками: початкова (школи при синагогах), середня (семінарії – наприклад духовна семінарія „Єшива Хабар” у Дніпропетровську), вища (інститути – наприклад Теологічний інститут (Єшива), м. Київ, академії – Всеукраїнська духовна академія „Томхей Тмімім”).

Аналізуючи стан духовної освіти в Україні, хотілося б зазначити, що на сьогодні Україна є поліконфесійною державою на території якої функціонує чимало конфесій. У велику групу за спільними ознаками (типологія, планувальна структура, образ) можна об'єднати православні, католицькі та протестантські духовні навчальні заклади, створивши таким чином мегагрупу християнських духовних навчальних закладів України.

Хоча іслам та іудаїзм багато в чому відрізняються від інших світових релігій, в архітектурі та типології духовних навчальних закладів даних конфесій можна простежити деякі спільні із християнами закладами риси, зокрема виділення сакральної зони в структурі закладу, ступневість освіти (від початкової до вищої), спільні типи духовних навчальних закладів тощо.

Таким чином, слід зазначити, що розглянуті вище заклади мають свої конфесійні особливості і в той же час багато спільних рис, зокрема типологічних, що потребують подальшого більш грунтовного дослідження.

Список використаних джерел

1. Бубній М., ЧНІ Редемптористи візантійсько-українського обряду у Львівській митрополії УГКЦ в 1913-1939 роках. - Л., 2003.- 203 с.
2. Жовква О.І. Сучасний досвід проектування католицьких духовних навчальних закладів України // Новини науки Придністров'я. - ПДАБА.- 2006.-№4.- С.39-48.
3. Історія української культури /За заг. ред. І.Крип'якевича.- К.: Либідь,1994.-656 с.
4. Криса Л. Храми Львова.-Львів: „Астрон”, 2001.- 179с.
5. Культові будинки та споруди різних конфесій: Посібник з проектування /За ред. В.В.Куцевича.- К.: „КиївЗНДІЕП”,2002.- 117с.

6. Субтельний О. Україна. Історія. -К.: Либідь, 1992.-509с.
7. Церкви і релігійні організації України у 2002 році [Довідник] /Ред.-кол.: Бондаренко В.Д та ін.-К.: Державний комітет України у справах релігій, 2003.-125с.

Анотація

У статті проведено короткий історичний огляд становлення духовної освіти в Україні у розрізі п'яти основних конфесій, охарактеризовано сучасну модель духовної освіти. Також наведено основні типологічні таблиці православних, католицьких, протестантських, мусульманський та цдейських духовних навчальних закладів, зроблена спроба пошуку спільних типологічних рис.

Ключові слова: духовний навчальний заклад, семінарія, духовна академія.

Аннотация

В статье проведен краткий исторический обзор становления духовного образования в Украине на примере пяти основных конфессий, проведен анализ современной модели духовного образования. В качестве примеров приведены типологические таблицы православных, католических, протестантских, мусульманских, а также иудейских духовных учебных заведений, сделана попытка поиска общих типологических особенностей.

Ключевые слова: духовное учебное заведение, семинария, духовная академия.

Annotation

The article contains review of the development of theological education in Ukraine in the context of five main confession and describes contemporary model of theological education. It also has main typological tables of orthodox, catholic, protestant, islam and Judaic theological educational establishments; this helps to find their common typical features.

Key words: theological educational establishment, theological seminary, theological academy.